

'כי פליגי דאמר ליה 'חצר', מר סבר: חצר – אוירא משמע, ומר סבר כחצר המשכן' –
 הרמ"ה (ועוד, ודלא כרשב"ם) פרש: שמצינו שהתורה קראה 'חצר' לחצר שהמשכן פתוח לתוכו, אבל
 חצר לבדה ללא בית הפתוח אליה – לא נקרא 'חצר'. (ועל פרוש הרשב"ם הקשה, הלא אין כתיב
 'מאה אמות אורך ברוחב חמשים' אלא 'ורוחב', שמנה את אורכו לחוד ואת רחבו לחוד, ואינו מן
 הנמנע שהמשכן שבאמצע אינו בכלל החשבון).

'מכר לו חולסית ומצולה, החזיק בחולסית לא קנה מצולה. החזיק במצולה לא קנה
חולסית... ואיכא דאמרי...' – 'לכאורה כל הקשר הוא על ידי שהזוכר בית החולסית למעלה.
 אולם יתכן דנפקא מינה למצולת דגים שבחצר, האם היא נמכרת עמה (לרבנן), דתליא בהנך תרי
 לישני דרבא. ועיין.

ונראה דחולסית ומצולה דווקא קאמר (בלישנא קמא), דזה ביבשה וזה שייך לים. ושתי סדנות הן
 לים וליבשה, כדמצינו לענין כמה דברים שעולמות בפני עצמן הן, ומה שיש בזה יש בזה וכו', אבל
 שאר שימושי קרקע מתאחדים (וכן לענין מכירת החצר כנ"ל). ועיין. (מרע"כ)

(ע"ב) 'זאת המפרכות' – יש מפרשים: כלים המניחים בתוכם את הזיתים הכתושים – המפורכים.
 (עפ"י לשון הרמב"ם – מכירה כה, ז; טשו"ע חו"מ רטו, ב ובדרישה וסמ"ע שם).

'בין כך ובין כך לא מכר לא את העבירין ולא את השקין ולא את המרצופין' – ברייתא זו
 חולקת על משנתנו, וקיימא לן כמתניתין, שבזמן שאמר 'הוא וכל מה שבתוכו' – כולן מכורין.
 (ריטב"א, רא"ש. וברשב"ם משמע שאין כאן מחלוקת. וכנראה גירסה אחרת היתה לו – ע' רש"ש ובהגהות ר' שמחה
 מדעסויא. והרמ"ה כתב שהברייתא חולקת על המשנה גבי 'עבירין, וגלגל וקורה' ומשמע שגרס את שלשתם בברייתא.
 וכן גרס ר"י בן חכמון).

'שלא נקרא בית הבד אלא על שום קורה' – שה'בד' היא הקורה הכבדה שבה כובשים את
הזיתים. וגם חכמים מודים לכך, אלא שהם סוברים ש'בית הבד' מכר לו – לא 'בד' עצמו. (עפ"י רמ"ה.
וע"ש בטעם הדבר שמכר את הים, הממל והבתולות, ולא מכר את השאר – שכלים אלו ניתן להשיגם בוול ובעל בית
הבד רוכשם ואינו שואלם מאחרים. וע"ע בפסקי ריא"ז.
 ולא הבנתי שיטת התוס', שנראה לכאורה מדבריהם שאת הבד עצמו ודאי שמכר. וצ"ל לשיטתם ה'בד' אינו הקורה
 דמתניתין. וצ"ב).

דף סח

באורי פשט ולשון

'דאי כמקרקעי דמי ניזדבן אגב מתא' – 'כמקרקעי' הכוונה שדינם כקרקעות ולא
כמטלטלין לענין מכירת העיר. וכן כשאמר 'מטלטלי מכורין לך' – אין בכלל זה עבדים. לענין זה
נחשבים כ'מקרקעי', ואולם אם מכר 'קרקעות' – אין העבדים בכלל. (עפ"י נמו"י להלן קג).

'מאי סנטר... איכא דאמרי...' – מבואר בגמרא ששני הפירושים של 'סנטר' תלויים בבאור 'בית
 השלחין' דמתניתין – שדות לבן שמחויף לעיר או גינות העיר.

ובארו הראשונים, (ע' רשב"א, ועוד), שהמושג 'סנטר' כשלעצמו, שתי משמעויות יש לו אליבא דאמת – גם השדות נקראו כן, וגם האדם הממונה עליהם נקרא על שם מלאכתו, (כדוגמת 'זהרורי' – הממונים על מס ה'זהררי' – גנות ופרדסים). וכן המונח 'בית השלחין' משמעויותו ארץ עיפה וצמאה למים, ('שלהי' – עיף); – אם היא גינה העושה פירות תדיר ומשקין אותה באופן מלאכותי (כהיא דריש 'חוקת הבתים'), אם שדה תבואה שאינה עושה פירות תדיר. והמחלוקת כאן – כאיזה פירוש מן הפירושים יש לפרש את משנתנו.

'שמעון בן אבטולמוס' – כך הגרסא שכתב רשב"ם בשם ר"ח. ויש שגרסו 'בן אבשלום' (ע' ריטב"א ורמ"ה). ור"ח לא גרס כן 'לפי שאין לקרוא בשמו'. (תורת חיים. וע' תוס' כתובות קד: ובמש"כ הגר"ח פאלאג' בספרו 'עיני כל חי' – כאן).

(ע"ב) 'אלא למאן דאמר בר מחווייתא, אמר תנא קמא גינונייתא ומהדר ליה רבן שמעון בן גמליאל בר מחווייתא?' – פירוש, אילו היה נוקט רשב"ג כל מה שלא מכר אליבא דתנא קמא, ובא לחדש שאפילו בר מחווייתא בכלל מכירתו, היה צריך לומר שמכר את בנותיה, שכך סובר רשב"ג להלן בברייתא, אלא ודאי לא נקט רשב"ג במשנתנו רק מה שמיעט התנא בלשונו. וזהו שמקשה 'אמר ת"ק גינונייתא ומהדר ליה רשב"ג בר מחווייתא'. (עפ"י חדושי ר' מאיר שמחה. ע"ש. ויש להעיר לפי מה שפרשו ר"י אבן מגאש (בשטמ"ק) ועוד, שרשב"ג התייחס על דברי ת"ק 'אלא את העבדים', שעבד זה, המפקח על תחומי השדות – דינו שונה משאר עבדים, ונכלל הוא במכירה. ולפי"ז א"א לפרש הקושיא בדרך זו, דשפיר דברי רשב"ג מתייחסים לדברי ת"ק).

'אנקולמוס' – פירוש: בעל קולמוס (ריעב"ץ).

וזו לשון החיד"א ז"ל (בספרו 'פתח עינים'): 'אני הצעיר בקונטרס שמות הגיטין, כתבתי בעניותי והוכחתי מתשו' הריב"ש והרשב"ץ והר"ן דהו נהיגי להוסיף על השם אותיות 'אנ', כמו שלמה כותבין אנשלמה, כלומר: אדון שלמה, כי 'אנ' הוא אות ראשונה ואחרונה מתיבת 'אדון'. והכא רשב"ם פרש אנקולמוס הוא סופר המלך לכתוב מספר הבתים והשדות והאנשים לתת מס של כל אחד. ואפשר דקרו ליה אנקולמוס כלומר, אדון קולמוס, להיותו סופר המלך'.

'הא דנגיח קאייה לגו והא דנגיח קאייה לבר' – 'קאייהו' – לשון עמידה, ('קאי' = עומד), והוא מקום שאדם נכנס שם ועומד כדי לצודם. (ראב"ד). או 'נגה קייהו' – פתחם עומד (ריטב"א).

'בתולת השקמה' 'סדן השקמה' – אפשר, שעל שם כך קרויה 'שקמה' – שלאחר קציצתה היא חוזרת ומשתקמת שוב ושוב. (ואמרו במדרש (ב"ר יב, ו) 'כי כימי העץ ימי עמי' (ישעיה סה) – 'כשקמה הזאת, שעושה בארץ שש מאות שנה'). (מפי השמועה. ואמנם נראה שפועלי 'שיקום' אינם מופיעים בדרז"ל, אך שרשם מ'קמה', אמור מעתה: שְקָמָה – שְקָמָה ושבָה וקמה).

דף סט

'זאע"ג דמטאי למיחצד' – הריטב"א פרש שעדיין התבואה משתבחת בקרקע, שאם היא כבר גמורה ואינה צריכה כלל לקרקע – אינה טפילה לה.

השטח החשוף ולא את הבתים. ויש שחלקו). וללשון שניה בגמרא, כשמכר 'דרתא' – מודה ר"א לחכמים, ומחלוקתם ב'חצר'. (וכן הלכה).

ב. מכר את כל הכלים הקבועים שם: הים, הממל, הבתולות, הנסרים (אשר סביב הזיתים, שלא יתפורו בהכביד עליהם הקורה. רשב"ם), היקבים, המפרכות, ריחים תחתונות. ולדעת ר' אליעזר: גם את הקורה, שהיא העיקר בבית הבד. (ואין הלכה כדבריו).

אבל לא מכר את העבירים ואת הגלגל ואת הקורה (לת"ק), ריחים עליונה, שקין ומרצופין. שכל אלו אינם כלים קבועים בה. (– רשב"ם. או שאינם זולים, ולעתים הם שאולים ואינם שייכים לבעל בית הבד, רמ"ה).

ואם אמר: 'הוא וכל מה שבתוכו' – כולם מכורים. (וזה לדעת סתם משנתנו, אבל הברייתא חולקת – ע' רא"ש, רמ"ה ועוד. והלכה כמתניתין).

ואם אמר 'בית הבד וכל תשמישיו' – קנה אפילו חנות הנפרדת מבית הבד, שגם שותחים בה שומשמן לצורך בית הבד, ובלבד שהיא בתוך המצרים שמצר לו.

ג. מכר את ה'בתים' המסופחין למרחץ, כגון בית הנסרין ובית היקמין ובית הספלים ובית הוילאות. אבל לא את הכלים המטלטלין; הנסרין, הספלין, הבלגיות (הוילאות).

ואם אמר 'הוא וכל מה שבתוכו' – כולם מכורים. בין כך ובין כך לא מכר את המגורות של מים למיניהן, ואוצרות העצים, (לא את העצים עצמם ולא את בית העצים – לפי שיש בדברים אלו שימושים נוספים, ולא רק לצורך המרחץ. רשב"ם).

ואם אמר 'בית המרחץ וכל תשמישיו אני מוכר לך' – כולם מכורים. (וכשכתב לו מצרים חיצוניים, והם בתוכם. לפירוש רשב"ם שנקטו לעיקר).

ד. מכר לו בתים, בורות שיחין ומערות, מרחצאות ושובכות, בתי-בד, גינות העיר, אבל לא את המטלטלין. ורשב"ג הוסיף שמכר גם את ה'סנטר'. (וכן דעת ר' יהודה). ונחלקו הדעות בגמרא מהו 'סנטר' – אם הכוונה לעבד הממונה לפקח על תחומי השדות (ועל מסייהם. וי"א: שומר העיר), אבל השדות עצמן שמסביב לעיר – גם לת"ק מכורים. או שמה מחלוקתם על השדות, אבל העבד לא נמכר.

ובברייתא הוסיף רשב"ג אף שייריה (– שטחים קטנים המרוחקים מהעיר) ובנותיה. (ואמנם ר' יהודה חולק. וכן סובר שסופר המלך ('אנקולמוס' – אינו מכור).

(הלכה כת"ק. וכדעה שהשדות שמסביבותיה – מכורין. ריד, ד).

וכן החורשין הסמוכין לה ופתוחים אליה, וכן הביבין למיניהם שפתחם מופנה אליה, וכן חלקי העיר המופרדים, גם כשחלק אחד בים ואחד ביבשה – מכורין.

ובזמן שאמר 'היא וכל מה שבתוכה' – כל המטלטלין שבה מכורין, ואפילו בהמה ועבדים דנידי. (וכ"ש חטין ושעורין. רשב"ם).

דפים סח – סט

קכו. מהם העקרונות בסיווג הדברים הכלולים במכירת שדה?

כל דבר שהוא מיועד באופן קבוע לשימוש השדה, אע"פ שאינו מחובר לקרקע, כגון אבנים הסדורות לגדר או אבני הכבדה לעומרים וכיוצ"ב – נכלל במכירת השדה. אלא שר' מאיר מוסיף שאפילו אותם שימושים אינם מזוונים ומוכנים מיד לשימוש השדה – מכורים, וחכמים חולקים, (כמפורט בגמרא).

תבואה המחוברת לקרקע, אפילו עומדת להקצר (והריטב"א כתב שעדיין משתבחת היא מהקרקע), וכן שאר עצים

שבשדה – נמכרים עמה. (אמנם, ל'שופרא דשטרי' מפרטים את קניית העצים למיניהם). מלבד עצים גדולים, כחרוב המורכב וכו'. ואפילו כשאומר 'כל מה שבתוכה' שקנה שאר דברים, לא קנאם, שהרי הם כשדה נפרדת ואינם נחשבים 'בתוך השדה'. (ערשב"ם).
הקונה את השדה – קנה את מיצריה ואת האילנות שבמיצר.
השומירה שבשדה – חלקו במשנה אם היא עשויה בטיט אם לאו. (ושתי גרסאות בדבר, להאי גיסא ולהאי גיסא – רשב"ם ותוס').
הבור, הגת, השוכך ודומיהן – לא קנאם, ואפילו אמר 'היא וכל מה שבתוכה'. (עא. וברשב"ם).

דף סט

קכו. מי שמכר לחברו 'קרקע ודקלים' – מה הדין כאשר:

א. יש באותה קרקע דקלים רבים.

ב. אין לו דקלים כלל וכלל.

ג. יש לו דקלים המשועבדים לבעלי חובות.

א. לשיטת רשב"ם (ולגרסתו) – חייב לתת לו שני דקלים נוספים, מלבד הדקלים שבקרקע, שהם כבר כלולים במכירת הקרקע. (ומשמע שאם אין לו דקלים נוספים – צריך לקנות לו, שלא יהא מחוסר אמנה, או יחזיר לו דמי שני דקלים). ולגרסה אחרת (עתוס') – לא קנה אלא שני דקלים שבקרקע. (וע' רמ"א רטז, ובהגר"א שם).
ב. קונה שני דקלים עבורו. (י"א שאין הקנין חל על כך, שיתחייב בדבר, אלא עושה כן משום שלא יהא 'מחוסר אמנה'. ויש המחייבים מעיקר הדין. ויש מפרשים שלא נאמר אלא לענין שהרשות בידו לעשות כן, ואין הלה יכול לבטל את קניית הקרקע. ע' בראשונים).
ג. פודה אותם ונותן לו.

דף ע

קכח. מכר את השדה 'חוץ מחרום' (מורכב) פלוני' חוץ מסדן פלוני', או 'חוץ מחצי חרום פלוני' וכו' – האם קנה את שאר החרובים או את החצי ששייר?

רב ששת אמר שלא קנה. ללשנא קמא – ב'חוץ מחרום', וללשנא בתרא – ב'חוץ מחצי חרום'. (וזה שאמר 'חוץ מ...') – לשייר לו דרך אמר כן, או לשופרא דשטרא).

קכט. א. המפקיד אצל חברו בשטר – האם נאמן הלה לומר 'החזרת'?

ב. שטר כיס (=שטר על עסק שנעשה בין שנים, שאחד נתן מעות והשני מתעסק עמן) היוצא על היתומים – האם גובין מן היתומים, וכמה?

ג. האם שתי השאלות הנ"ל קשורות זו בזו?

א. רב חסדא אמר שנאמן, ובשבועה. במיגו ד'נאנסו'.

ב. בדבר זה נחלקו דייני גולה עם דייני א"י, אם גובה (בשבועה) כולו, או רק חציו, כיון שכל עסקה – חציה מלוה וחציה פקדון, ועל אותו חלק של פקדון ניתן לטעון ליתומים 'הוחזר' (וטענה זו מועילה משום מיגו ד'נאנסו'. וי"א שאפשר גם לטעון עבורם 'נאנסו' – ע' ראשונים). והסיק רבא להלכה שגובה חציו. (ח"מ קח, ד).